

KREŠIMIR BAGIĆ

MULTIMODALNA STILISTIKA DRAME

Puljić, G., *Od dramskoga do kazališnog teksta*, Zagreb: Durieux, 2025, 277 str.

Drama je važan dionik recentne hrvatske književnosti i kulture, značajan indikator umjetničkih praksi i društvene klime. U knjizi Gabrijele Puljić *Od dramskoga do kazališnog teksta* (koja je doradana inačica njezine disertacije obranjene 2022.) po prvi put su opisana hrvatska dramska pisma u prvim desetljećima 21. st. te oblikovan primjeren okvir za njihovo razumijevanje. Knjigu čini deset poglavlja: 1. Komunikacijski aspekt dramskoga i kazališnog teksta, 2. Dijgetska priroda dramskoga i kazališnog teksta, 3. Preključivanje i gledište u dramskome i kazališnom tekstu, 4. Skica za (multimodalno) stilističko čitanje drame, 5. Suvremena hrvatska drama, 6. Vizualnost i muzikalnost *Prizora s jabukom*, 7. Mirjanino verbalno i glasovno, 8. Prostornost i tjelesnost – ono što nedostaje?, 9. Tjelesnost i glasovnost *Radnica* i 10. Zaključak. Raspravljačkome dijelu pridodani su akribijski dodaci: Literatura, Popis slika, Kazalo imena i Transkripcija uključenih modusa.

Knjiga *Od dramskoga do kazališnog teksta* Gabrijele Puljić ujedinjuje teorijski i interpretacijski pristup. Umješno se krećući između načelnih postavki i artistskih gesti, globalnih obilježja i pojedinosti, autorica je izgradila slojevit i prikladan metodološki okvir govoru o drami i modusima u kojima se ostvaruje; postavke su joj dobro argumentirane, primjerene i nerijetko otkrivačke. U ovome ću se osvrću najviše referirati na prvi dio knjige, tj. na prva četiri poglavlja u kojima G. Puljić oblikuje teorijsko-metodološku paradigmu za interpretaciju drame, paradigmu koja podjednako

uvažava tekst i izvedbu, tj. – kako ih autorica terminološki određuje – dramski i kazališni tekst. Ta se paradigma temelji na postavkama multimodalne stilistike.

Gabrijela Puljić često sama sebe izravno ili neizravno oslovljava stilističarkom, uopće često i očito rado rabi naziv discipline kao važnu karakterizaciju pristupa koji primjenjuje. Rečenice joj nerijetko počinju ovako:

Stilističar se ne može osloniti na naknadno dosjećanje gledane predstave...
 Stilističar u analizi drame treba biti svjestan postojanja “okvira” i “scenarija”
 svakoga iskaza...
 Prvi je zadatak stilističara... itd.

Njezina pristupna teza, koja je u mnogome odredila karakter knjige, glasi ovako: “dramski i kazališni tekst trebaju se promatrati kao dva odvojena umjetnička ostvaraja” (str. 41). Iz te teze autorica izvodi istraživačke ciljeve i obznanjuje ih već u prvoj rečenici: “knjiga će pokušati učiniti dvoje: uspostaviti stilistiku kao disciplinu koja se razvijenim metodološkim alatom jednako može posvetiti i tekstu i predstavi te pružiti interpretacijska čitanja suvremenim dramskim i kazališnim tekstovima” (str. 17). Cilj je maksimalan i, rekao bih, viteški: hoće se dakle oblikovati nov istraživački pristup i aplicirati ga na korpusu koji je rijetko bio predmet interpretacije.

Stilistika drame mora se otisnuti – tvrdi Puljić – od isključive usredotočenosti na jezik dramskoga teksta i tretiranje jezičnih pojedinosti u njemu i okrenuti se prema viševrsnosti dramskoga događaja koji nudi svaka izvedba. Taj zaokret pretpostavlja da se umjesto usredotočenosti na tekst pažnja usmjerava na diskurz, što znači da se stilistika iz discipline koja je okrenuta verbalnim obilježjima teksta preobražava u disciplinu koja, osim o jeziku teksta, omogućuje govor i o mimici, gestici, režiji, glazbi, scenografiji, osvjetljenju i drugim kodovima i modusima koji sudjeluju u kazališnom događaju. Multimodalni karakter drame potvrđuje među inim razlika između instance čitatelja i gledatelja: prvi (čitatelj) dramu prima uglavnom verbalno, dok je drugi (gledatelj) upravo pozvan na tumačenje njezinih brojnih, netom pobrojanih, kodova.

U konstruiranju priručne stilistike drame Gabrijele se Puljić referira na brojne uvide, koncepte i discipline, među ostalim na antičke poetike Platona i Aristotela, na pojedine semiotičke, strukturalističke i poststrukturalističke uvide, naratologiju i teoriju diskurza, pragmalingvistiku i kognitivnu lingvistiku, na problematizaciju dihotomija poput mimetičnosti i dijegetičnosti, dramskoga i epskoga te pojmova poput prostora i vremena, gledišta, lika, dijaloga, preključivanja, deiktičnosti i sl.

U naporu da u intenzivnoj komunikaciji s različitim humanističkim disciplinama izgradi svoj analitički pristup Gabrijele Puljić ponijela se doista kao stilističarka. Naime jedina stalnost stilistike, otkad postoji, zapravo je nestalnost postavki na kojima se temelji – riječ je o disciplini koja se neprestano redefinira te koja tako uvijek iznalazi djelomice nove perspektive i načine osmišljavanja samog pojma stil te umjetničkih, jezičnih i nejezičnih praksi koje pokušava tumačiti. Držim da je prednost stilistike upravo u tom samopropitivanju i otvorenosti prema novim istraživačkim izazovima. Naravno, budući da je stilistika prije svega praksa čitanja i interpretacije, a ne teorija, Gabrijele Puljić je podesnost i osjetljivost ovako oblikovane priručne metode u drugom dijelu knjige iskušala u analizi četiri drame: *Prizori s jabukom* (Trilogija o neposluhu) Ivane Sajko, *Drama o Mirjani i ovima oko nje* Ivora Martinića, *Ono što nedostaje* Tomislava Zajeca i *Radnice u gladovanju* Gorana Ferčeca. Biral je – kako sama ističe – djela u kojima je moguće primijetiti nov (postdramski) odnos dramatičara prema vlastitu tekstu, redatelja prema tekstu i prema predstavi te naposljetku glumaca prema dramatičaru i prema tekstu. Izabrane drame propituju uz ostalo smrt autora, *dramskost* autoreferencijalnog čitanja, tematiziraju osobnu i kolektivnu traumu, iznova aktualiziraju odnos zbiljskoga događaja i njegova angažiranog artističkog rekreiranja itd. Interpretacijski princip koji autorica primjenjuje u sva četiri slučaja ujedinjuje stilističku analizu dramskoga teksta i analizu izvedbe/izvedbi (tj. kazališnih tekstova).

Kada je već riječ o metodološkom zahvatu koji je poduzela Gabrijele Puljić, možda vrijedi podsjetiti na jednu staru opoziciju, onu između egzegeze i eigzegeze. Egzegeza je filološka disciplina koja je izvorno namijenjena

tumačenju biblijskoga teksta pričem se njegovo značenje i njegov skriveni smisao nalaze u njemu samom, tj. tumač se koristi isključivo podacima i poticajima koje nalazi u tekstu – u pitanju je, pojednostavljeno rečeno, imanentno, pomno analitičko čitanje. Eigzegeza je pak naziv za slučaj tumačenja u kojemu tumač vlastite misli i ideje slobodno učitava u biblijski tekst i tako potkopava njegov autoritet, drugim riječima donekle širi pa gdjekad i krivotvori smisao komentiranih ulomaka – riječ je o subjektivnom čitanju, koje uz tekst računa i na tumačevo znanje i imaginaciju te na kontekst u kojemu se govor događa.

Različite inačice literarne stilistike (u rasponu od stilističke kritike do semiostilistike) donekle su usporedive s egzegetskim čitanjima. Radi se u pravilu o imanentnim pristupima koji hermeneutička uporišta nalaze u tekstu. Ta uporišta mogu biti različiti jezični ekskluziviteti poput leksema, figura, sintaktičkih i semantičkih struktura, posebnosti kompozicije, pa čak i parajezični elementi poput privatnih pravopisa ili tipografskih igara. Kako god bilo, klasična stilistička čitanja (ali i dobar dio književnih studija uopće) ostaje vjeran tekstu i gutenbergovskoj tehnologiji tiska koja proizvodi statičan tekst. Radikalna promjena komunikacijske paradigme, koju su u zadnjih nekoliko desetljeća uzrokovali digitalni mediji i nove tehnologije, iziskuje i drukčije interpretacijske pristupe i uvide koji pretpostavljaju suradnju principa koji su se nekad međusobno isključivali. Suvremeni tekst, koji je pokretljiv i koji uključuje više prikazivačkih medija i modusa, zahtijeva tumačenje koje će združiti nekad sučeljene prakse, u našem slučaju tradicionalnu književnu stilistiku i multimodalnu stilistiku, tj. pomno analitičko čitanje i čitanje koje se otvara kontekstu, koje uvažava različite prikazivačke moduse i uključuje analitičarevu imaginaciju, ili – da se vratimo opoziciji s kojom sam otpočeo ovu digresiju – tumačenje koje spaja egzegezu i eigzegezu. Gabrijela Puljić je, baveći se dramom, čiji je multimodalni karakter očigledan, oblikovala nacrt multimodalne stilističke analize koja može pružiti primjereno razumijevanje i tumačenje ne samo drame nego uopće književnih tekstova koji pojavno, izvedbeno i tehnološki izmiču logici kulture tiska.

Zaključit ću tako što ću se odmaknuti od knjige i iznijeti načelan dojam koji ona gradi o autorici te naznačiti istraživački kontekst u koji se upisuje. Knjiga *Od dramskoga do kazališnog teksta* sugerira čitatelju da je Gabrijela Puljić znanstvenica istinski zainteresirana i posvećena nalaženju i kreiranju relevantnih načina govora o jeziku, drami i recentnim (mahom sinkretičkim) umjetničkim praksama. Ona je posvećena struci, živi i misli u trenutku i bez kalkulacija nastoji razumjeti (i objasniti) što nas to pogađa kao osobe koje čitaju, gledaju, komuniciraju i sudjeluju u svakovrsnim spektaklima suvremenoga svijeta. U svoje stilističke ekspertize unosi znanje, zavidnu energiju i interpretacijsku pronicljivost. Ona je stilističarka koja je već u prvoj knjizi izgradila prepoznatljiv i dojmljiv stil (a to je vrijedno svakog poštovanja).

Što se pak tiče konteksta u koji se upisuje knjiga *Od dramskoga do kazališnog teksta*, bitno je – mislim – istaknuti sljedeće: u recentnoj hrvatskoj humanistici udareni su ozbiljni temelji multimodalnoj stilistici. Na tri sveučilišta – splitskom, osječkom i zagrebačkom – tri su mlade znanstvenice u svojim disertacijama, odreda izvrsnim, promovirale/koristile multimodalni pristup svojim temama. Eni Buljubašić sa Splitskoga sveučilišta analizirala je tzv. neoklapski diskurz usredotočujući se na glazbu, tekst, izvedbu, spotove, odnos prema tradiciji klapske pjesme, ali i prema diskurzima baštine, turizma i domoljublja (disertacija *Neoklapski diskurs i stil* obranjena je 2017., a istoimena je knjiga tiskana 2020.). Ivana Buljubašić Srb sa Sveučilišta u Osijeku doktorirala je 2024. s temom *Stilski učinci peritekstova i peritekstoida u suvremenom hrvatskom multimodalnom romanu* (na predlošcima tekstova Milorada Stojevića, Jasne Horvat, Nenada Stipanića i Luke Bekavca), a Gabrijela Puljić se usredotočila – kako sam već višekratno naglasio – na suvremenu hrvatsku dramu.

Sve u svemu sa zanimanjem valja iščekivati nove multimodalne ekspertize umjetničkih i drugih fenomena koji nas okružuju.